

Feministische mannen

Mineke Bosch, Marianne Braun en Jantine Oldersma

Een betekenisvolle controverse in de geschiedenis van de politieke filosofie gaat over John Stuart Mill en zijn vriendin en latere echtgenote Harriet Taylor. De vraag is wie van de twee het grootste aandeel had in het ontwikkelen van de ideeën die ten grondslag liggen aan zowel het beroemde essay *On liberty* als het invloedrijke traktaat *On the subjection of women*. Mill zelf schreef in zijn memoires dat hij veel verschuldigd was aan Harriet, maar latere filosofen achtten dat onwaarschijnlijk. Deze bekentenis was – zo nam men aan – waarschijnlijk ingegeven door verdriet om zijn al snel na het huwelijk overleden geliefde. De goede gesprekken die de twee jarenlang voerden in haar salon zullen vast veel voor hem hebben betekend, maar de intellectuele bagage zal toch voornamelijk van hem zijn gekomen, zo was lange tijd de filosofische *communis opinio* (Rossi, 1970; Meijer, 1981).

Een ander lot trof het vijfde boek van Plato's *Politeia*, waarin de auteur Socrates laat filosoferen over de vraag of vrouwen ook leiders van een staat kunnen zijn. Welzeker, is het oordeel van Socrates, als ze maar net zo goed worden opgeleid als de mannen die daarvoor (in zijn visie letterlijk) in de wieg worden gelegd. Deze dialoog werd door latere filosofen gezien als een satire: natuurlijk meende Socrates niets van wat hij hier beweerde. Hij wilde juist laten zien hoe absurd een dergelijke claim van vrouwen op politieke macht zou zijn (Lee, 1987).

Gegeven de focus op culturele en symbolische aspecten van macht in de tweede feministische golf, die binnen vrouwen-

geschiedenis werd uitgedrukt in de wens om 'de geschiedenis te herschrijven' werd met verontwaardiging kennis genomen van deze en vele andere receptiegeschiedenissen waarin ofwel de rol van vrouwen, ofwel die van feminisme werd weggerecieerd. Representatief is hiervoor onder vele andere het boek van Dale Spender *Women of ideas and what men have done to them*. De overlevering moest dan ook met argwaan worden bezien en waar nodig moesten vrouwen in hun historische handelingsbekwaamheid worden gerehabiliteerd. Dat kan hier en daar hebben geleid tot overcompensatie. Zo heeft Mineke Bosch nogal eens de te grote rol van mannen in de wordingsgeschiedenis van Aletta Jacobs bekritiseerd en vooral Gerritsens invloed op Jacobs gerelativeerd. Pas tijdens het schrijven van de biografie van Aletta Jacobs zou ze het radicale en op eigen kracht ontwikkelde feminisme van haar metgezel Gerritsen op waarde schatten (onder anderen Bosch, 1978).

Dat betekent niet dat er in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw helemaal geen aandacht was voor mannen die het feminisme hadden uitgedragen. Poullain de la Barre, aan wie Simone de Beauvoir een van de motto's ontleende voor *De tweede sekse*, Markies de Condorcet, Theodor von Hippel en Gerrit Paape, werden allen in ere gehouden. Ook Multatuli, de grote negentiende eeuwse schrijver, gold als een onomstreden mannelijke inspirator van het Nederlandse feminisme van de eind negentiende, begin twintigste eeuw. De geestrijkheid van zijn fundamen-

tele kritiek op de zeden en wetten inzake de man-vrouwverhouding was immers en is nog steeds ongeëvenaard. Achter deze man stond ook geen wijze vrouw die hem dit alles of een deel ervan influisterde. Hij deed het, welgemeend, op eigen kracht. Zelfs verwees hij in het kader van zijn zorgen over het onrecht dat de vrouw in zijn tijd werd aangedaan wel eens naar een rij van vrouwen, want hij was wat je noemt een 'vrouwenliefhebber'. Het tragische hier was dan weer dat zijn onversneden feministische positie hem er niet van weerhield zijn eigen vrouw op weinig 'vrouwvriendelijke' wijze te verwaarlozen, om met die andere vrouwen te kunnen verkeren. Toch is ook zijn feminisme pas onlangs aan een systematische analyse onderworpen (Everard & Jansz, 2010).

Al deze anekdotes laten zien dat mannen sinds mensenheugenis betrokken zijn geweest bij de intellectuele strijd voor vrouwenrechten, maar dat die betrokkenheid vrijwel nooit onomstreden was. Ofwel ging in de historische overlevering de mannelijke inbreng ten koste van die van vrouwen, ofwel het feminisme van mannen ging teloor, ofwel het feminisme van mannen bleek slechts een theoretisch bouwwerk dat bezweek in de praktijk van de omgang met vrouwen. Maar de koudwatervrees die dat toen opleverde om überhaupt nog over feministische mannen te schrijven, is inmiddels verdwenen. In haar bijdrage aan dit nummer merkt Julie Carlier zelfs op dat sinds het besef is doorgedrongen dat vrouwenemancipatie ook een mannenkwestie is, mannen bepaald in de mode zijn.

Het idee van Mineke Bosch om bij haar afscheid van de Universiteit van Maastricht (en haar intree aan de Rijksuniversiteit Groningen) samen met Marianne Braun een veelkleurige parade van feministische mannen te organiseren, hing kennelijk in de lucht. Daarnaast werd dat onderwerp ingegeven door de 'herontdekking van Gerritsen', en

tevens door de vele andere mannen die in de vroege vrouwenbeweging en vooral ook in het vrouwenkiesrecht een rol van betekenis hadden gespeeld, en die Marianne Braun en zij – vooral tijdens geestrijke wandelingen in het heuvelland – al zo vaak in herinnering hadden gebracht. In kort bestek passeerde die middag dan ook een groot aantal mannen, van historische figuren als Samuel van Houten, Herman Bavinck en Ferdinand Schoch tot een eigentijdse literaire of karikaturale held als Stuart Goodman die in Alison Bechdel's epos over het lesbisch feminisme in de Verenigde Staten in de jaren 1990, *Dykes to watch out for* een hartverwarmend lesbisch feministisch vaderschap laat zien (Bechdel, 2008). Marianne Braun en Mineke Bosch treden nu samen op als gastredacteur van dit nummer van het Tijdschrift voor Genderstudies. Een kleiner gezelschap aan mannen komt voorbij, en ook een aantal uit recentere perioden, maar het goede nieuws is dat de auteurs nu dieper op het leven en werken van hun mannelijke protagonisten in konden gaan.

Onze interesse in mannen in feministische bewegingen gaat niet uit van de vraag of ze 'eigenlijk' wel feministisch waren of zijn, maar meer naar de invulling die ze gaven aan hun denken over de positie van vrouwen en hun beweegredenen om zich in woord én daad in te zetten voor een verbetering daarvan. Die combinatie blijft van belang. De ideeën van feministische mannen worden ook in het perspectief van hun praktijk van leven en handelen gezien. Naast interesse in de inhoud van het gedachtegoed van feministische mannen en hun relatie met feminisme en vrouwenbewegingen zijn we uiteraard nieuwsgierig naar de sociologie van deze mannen: wat dreef ze naar het feminisme, hoe manifesteerden ze zich en hoe werd er op ze gereageerd?

In dit themanummer stellen we om te beginnen Louis Frank aan u voor: een van de initiatiefnemers van de organisatie van vrouwen

in België in de negentiende eeuw. Julie Carlier beschrijft zijn moeizame relatie met de feministische vrouwen van zijn tijd, die hem beurtelings waardeerden als een van hen, maar ook net zo makkelijk terzijde schoven als toch niet helemaal een echte feministische denker. Carlier stelt dat zijn feministische gezindheid voortkwam uit zijn opvatting van mannelijkheid: mannelijke eer veronderstelt opkomen voor vrouwen.

Maarten en Nienke Verkerk en Hillie van der Streek behandelen Herman Bavinck; de grote tegenstrever van Abraham Kuyper in de kwestie van het vrouwenkiesrecht, begin twintigste eeuw. Zij laten zien dat Bavinck een radicaal andere interpretatie van de bijbelverhalen waaraan Kuyper zijn stellingname ontleende, wist te genereren. Deels als gevolg van zijn neocalvinisme, dat inhield dat alle theologische dogma's opnieuw moesten worden doordacht, deels als gevolg van zijn kennis van en waardering voor het gedachtegoed van de vrouwen van het Reveil, die hun godsdienstige overtuiging omzetten in maatschappelijke actie voor vrouwen.

Philippe De Wolff verplaatst het toneel naar de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw en naar Frankrijk. Hij beschrijft de gang van het issue abortus van een kwestie waarin vooral mannelijke experts zich competent achtten, tot een kwestie die vooral – feministische – vrouwen zich gingen toe-eigenen. De Wolff laat zien dat nieuwe feministen uitgingen van een essentialistisch manbeeld, maar zich toch genoodzaakt zagen allianties te vormen met 'gemengde' organisaties om politiek zoden aan de dijk te zetten.

Behalve deze mannen van de tweede golf komen de vroege MVM-feminist Henk Misset en zijn partner Else Barth aan het woord over hun gezamenlijke boek *Feministische mannen. Nederland in de schaduw van Scandinavië* (Delft Eburon, 2010). Daaraan werkten zij al toen de parade van feministische mannen in

Maastricht werd gehouden. Dat was toeval, maar het prikkelde de nieuwsgierigheid van Bosch die ooit in 1978 het college 'Het sexistisch paradigma in de wijsbegeerte' bij Barth volgde, en het leek haar passend om een Bachelorstudente Geschiedenis in Groningen, Kirsten Kamphuis, te betrekken bij een interview met dit opmerkelijke feministische echtpaar. Marianne Grunell blikt ten slotte terug op de zorgende mannen aan wie zij tien jaar geleden haar proefschrift wijdde.

Literatuur

- Bechdel, A. (2008). *The essential dykes to watch out for*. Boston: Houghton, Mifflin, Harcourt.
- Everard, M. & Jansz, U. (Eds) (2010). *De minotaurus onzer zeden: Multatuli als heraut van het feminisme*. Amsterdam: Aksant.
- Meijer, M. (1981). Inleiding. In: Mill, J.S., *De onderwerping van de vrouw* (Vertaling E. Wolff). Amsterdam: Boom.
- Lee, D. (1987). Translator's introduction. *Plato, The republic*. Translated with an introduction by Desmond Lee. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Rossi, A.S. (1970). Sentiment and intellect. The Story of John Stuart Mill and Harriet Taylor Mill. In: Mill, J.S. and Mill, H. Taylor, *Essays on sex and equality*. Edited and with an introductory essay by Alice S. Rossi. Chicago: University of Chicago press.
- Spender, D. (1982). *Women of ideas and what men have done to them. From Aphra Behn to Adrienne Rich*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Bosch, M. (with Ine Megens) (1979). Review of Inge de Wilde, Aletta Jacobs in Groningen, 1871-1879. UK. Groningen: RUG.